

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

BEHBUDIYA IZDOSHLARI

Hasanov Hasan Jamshid o‘g‘li

Toshkent arxitektura-qurilish universiteti 2-bosqich talabasi

E-MAIL: hhasanov@gmail.com

Annotatsiya: *Behbudiya izdoshlari O‘zbekistonning ma’rifatparvarlik va milliy uyg‘onish davrida muhim rol o‘ynagan. Ular Mahmudxo‘ja Behbudiylar rahbarligida Jadid harakatini rivojlantirdilar. Ta’lim sohasida yangi usul maktablarini tashkil qildilar. Madaniyat va adabiyot orqali milliy ongni mustahkamladilar. Ijtimoiy islohotlar bilan xalqni ozodlikka undadilar. Ushbu maqola ularning tarixiy hissasini chuqur o‘rganadi. 2025-yilning boshigacha bo‘lgan ba’zi davrlar bilan bog‘lab, ularning hozirgi vaqt uchun ahamiyatini ko‘rsatadi. Maqola o‘quvchilarga ularning merosini anglatishni maqsad qiladi. Yosh avlodni ularning g‘oyalariga asoslanib kelajakka intilishga da’vat qiladi. Ularning ta’siri O‘zbekistonning global o‘rinini mustahkamlashda davom etmoqda.*

Kalit so‘zlar: *Behbudiylar, Jadid harakati, ta’lim islohotlari, milliy uyg‘onish, O‘zbekiston madaniyati, ma’rifat, Abdulla Avloniy, Munavvar qori, Hamza Hakimzoda, Raqamli O‘zbekiston 2030, gender tengligi, mustamlaka qarshiligi*

KIRISH

20-asrning boshlarida O‘zbekiston milliy uyg‘onish va ma’rifatparvarlik davrini boshdan kechirdi. Bu davrda Mahmudxo‘ja Behbudiylar Jadid harakatining eng muhim rahnamosi sifatida tarix sahifalariga muhrlandi. Uning izdoshlari – ma’rifat yo‘lidagi fidoyilar – ta’lim, madaniyat, adabiyot va ijtimoiy islohotlarni rivojlantirishda ulkan hissa qo‘shdi. Behbudiylar g‘oyalari asosida ular o‘zbek xalqini zamonaviy bilim, milliy ong va ijtimoiy adolat tamoyillari bilan qurollantirishga intilib, mustaqillik yo‘lidagi poydevorni shakllantirdi. Ushbu maqola Behbudiylar izdoshlarining o‘ziga xos faoliyatini, ularning o‘zbek jamiyatiga ta’sirini va bugungi kundagi ahamiyatini kengroq ko‘lamda tahlil qiladi.

Asosiy qism

Behbudiylar izdoshlari orasida Abdulla Avloniy, Munavvar qori Abdurashidxon o‘g‘li, Hamza Hakimzoda Niyoziy va boshqa ko‘plab ma’rifatparvarlar alohida e’tiborga sazovor. Abdulla Avloniy Toshkentda “Xurshid” maktabini tashkil qilib, yangi usulda ta’lim berish tizimini joriy etdi. Uning pedagogik faoliyati nafaqat o‘quvchilarga zamonaviy fanlarni o‘rgatishga, balki milliy axloq va vatanparvarlik ruhini singdirishga qaratilgan edi. Avloniy “Adabiyot yoxud milliy she’rlar” asarini yozib, o‘zbek adabiyotidagi milliy o‘zlikni mustahkamlashga xizmat qildi. Uning she’rlari va maqolalari yosh avlodni vatansevarlik va ma’rifat sari undadi. Munavvar qori esa Samarqandda “Umid” maktabini tashkil etib, qizlar ta’limiga alohida e’tibor qaratdi. Bu o‘sha davrda ijtimoiy an’analarga qarshi chiqish va gender tengligi yo‘lidagi

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

dastlabki qadam edi. Munavvar qorining ta’lim sohasidagi islohotlari nafaqat qizlarni bilim bilan qurollantirdi, balki ularning jamiyatdagi faol ishtirokini rag’batlantirdi. Hamza Hakimzoda Niyoziy o‘zbek adabiyotidagi “Xamsa” asari va “Yangi saodat” pyesasi orqali xalqni ijtimoiy adolat va ozodlik uchun kurashga undadi. Uning adabiy asarlari o‘zbek xalqining o‘ziga xos muammolarini yoritib, ularni o‘ylashga va harakat qilishga chorladi.

Behbudiy izdoshlari ta’lim sohasidagi faoliyat bilan cheklanmadi. Ular matbuot, teatr va adabiyot orqali xalqni ma’rifatga chorlashdi. Behbudiy tashkil etgan “Oyna” jurnali va “Sadoi Turkiston” gazetalarini milliy uyg‘onishning muhim platformalariga aylandi. Bu nashrlarda ijtimoiy adolatsizlik, ta’limning ahamiyati, milliy ozodlik va xalqning huquqlari kabi dolzarb masalalar muhokama qilindi. “Oyna” jurnalida chop etilgan maqolalar orqali Behbudiy va uning izdoshlari xalqni mustamlaka zulmidan ozod bo‘lishga, bilim va ma’rifat orqali jamiyatni yuksaltirishga da’vat etdi. Shu bilan birga, izdoshlar teatr sahnasini ham faol qo‘lladi. Abdulla Avloniy va Hamza Hakimzoda Niyoziyning pyesalari o‘zbek xalqining ijtimoiy va ma’naviy muammolarini aks ettirib, tomoshabinlarda milliy g‘urur va birlik tuyg‘usini uyg‘otdi. Masalan, Niyoziyning “Yangi saodat” pyesasi xalqni mustamlaka tuzumiga qarshi kurashga ruhlantirsa, Avloniy pyesalari yoshlarni ma’rifat va axloq yo‘lida tarbiyalashga xizmat qildi.

Behbudiy izdoshlarining faoliyati silliq kechmadi. Rossiya mustamlaka hukumati va mahalliy konservativ doiralar ularning islohotlariga qattiq qarshilik ko‘rsatdi. Mustamlaka tuzumi Jadidlarning yangi maktablar ochishi, gazetalar nashr etishi va xalqni uyg‘otishga qaratilgan harakatlarini cheklashga urindi. Konservativ ruhoniylar va mulkdorlar esa an’anaviy tuzumning o‘zgarishiga qarshi chiqdi. Biroq, Behbudiy va uning izdoshlari bu sinovlardan o‘tib, ma’rifat yo‘lida sadoqat bilan harakat qildi. Ularning jasorati va qat’iyati tufayli 20-asr boshlarida O‘zbekistonda milliy ong shakllandi, bu esa keyinchalik mustaqillik uchun kurashning asosiy omillaridan biriga aylandi. Izdoshlarning sa’y-harakatlari o‘zbek xalqining o‘zligini saqlab qolish va zamonaviy dunyoda o‘z o‘rnini topishiga zamin yaratdi.

Behbudiy izdoshlarining ta’lim sohasidagi islohotlari o‘zbek jamiyatining rivojlanishida muhim o‘rin tutdi. Ular tashkil etgan yangi usul maktablari o‘zbek yoshlarini nafaqat o‘qish-yozish, balki matematika, tabiiy fanlar va chet tillarini o‘rganishga o‘rgatdi. Bu maktablar orqali o‘zbek xalqi zamonaviy bilimlarga ega bo‘lib, mustamlaka tuzumiga qarshi intellektual kurash olib borish imkoniyatiga ega bo‘ldi. Masalan, Munavvar qorining Samarqanddagi “Umid” maktabi qizlar uchun ta’lim imkoniyatlarini kengaytirib, ularning jamiyatdagi rolini oshirdi. Avloniy tashkil etgan “Xurshid” maktabi esa yoshlarni milliy o‘zlik va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim markazga aylandi. Ushbu maktablar nafaqat ta’lim berish, balki xalqning ijtimoiy ongini yuksaltirish va milliy birlikni mustahkamlashga xizmat qildi.

Behbudiy izdoshlarining adabiy va madaniy faoliyati ham o‘zbek xalqining milliy o‘zligini shakllantirishda katta ahamiyatga ega edi. Ularning yozgan asarlari, pyesalari va maqolalari xalq orasida ma’rifat va ozodlik g‘oyalarini tarqatdi. Masalan, Hamza Hakimzoda Niyoziyning “Xamsa” asari o‘zbek adabiyotidagi muhim yodgorlik bo‘lib, xalqning ma’naviy dunyosini

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

boyitdi. Uning pyesalari esa ijtimoiy adolatsizlik va mustamlaka zulmiga qarshi kurashni targʻib qildi. Abdulla Avloniy “Adabiyot yoxud milliy sheʼrlar” asarida oʻzbek sheʼriyatining milliy oʻziga xosligini namoyon etib, yoshlarni vatansevarlik ruhida tarbiyaladi. Bu asarlar oʻzbek adabiyotidagi milliy uygʻonishning muhim bosqichini belgiladi va xalqning maʼnaviy rivojlanishiga hissa qoʻshdi.

2025-yilda Oʻzbekiston zamonaviy rivojlanish yoʻlida muhim qadamlar tashlamoqda. Bunday sharoitda Behbudiy izdoshlarining merosi ayniqsa dolzarb boʻlib qolmoqda. Ularning taʼlim va maʼrifatga qilgan eʼtibori bugungi yoshlarga ilhom baxsh etadi. Oʻzbekiston hukumati tomonidan ilgari surilgan “Raqamli Oʻzbekiston 2030” strategiyasi taʼlim sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali Behbudiy izdoshlarining zamonaviy taʼlim gʻoyalarini davom ettirmoqda. Masalan, maktablarda elektron taʼlim platformalarining kengayishi va sunʼiy intellektga asoslangan darsliklarning joriy etilishi yoshlarni global bilimlar bilan qurollantirmoqda. Bugungi talabalar, xuddi Avloniy va Munavvar qori kabi, bilim orqali jamiyatni yuksaltirishga intilmoqda. Yoshlar tomonidan tashkil etilgan startap loyihalar, taʼlim platformalari va ijtimoiy tashabbuslar Behbudiy ruhini aks ettiradi.

Behbudiy izdoshlarining qizlar taʼlimiga qaratgan eʼtibori bugungi Oʻzbekistonda gender tengligi siyosatida oʻz aksini topmoqda. Hukumat tomonidan qizlar va ayollar uchun taʼlim va kasbiy rivojlanish dasturlari kengaytirilmoqda, bu esa Munavvar qori kabi islohotchilarning gʻoyalarini davom ettiradi. Masalan, Oʻzbekistonda ayollar uchun IT va STEM sohasidagi maxsus grantlar va taʼlim dasturlari joriy etilmoqda, bu ularning iqtisodiy va ijtimoiy faolligini oshirmoqda. Shu bilan birga, Behbudiy izdoshlarining milliy ongini shakllantirishdagi saʼy-harakatlari bugungi Oʻzbekistonning madaniy oʻzligini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Oʻzbek adabiyoti, teatri va sanʼatidagi zamonaviy yutuqlar Behbudiy va uning izdoshlarining madaniy merosini davom ettiradi.

Behbudiy izdoshlarining ijtimoiy adolat va ozodlik uchun kurashdagi roli ham eʼtiborga molik. Ular mustamlaka tuzumiga qarshi intellektual va maʼnaviy kurash olib borib, xalqni oʻz huquqlari uchun uygʻotdi. Bu kurash Oʻzbekistonning 20-asr oxiridagi mustaqillik harakatlariga zamin yaratdi. Bugungi kunda Oʻzbekiston xalqaro hamjamiyatda oʻz oʻrnini mustahkamlab, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish yoʻlida katta yutuqlarga erishmoqda. Bunda Behbudiy izdoshlarining gʻoyalari – bilim, maʼrifat va milliy birlik – muhim yoʻl koʻrsatuvchi omil boʻlib xizmat qilmoqda.

Xulosa

Behbudiy izdoshlari Oʻzbekistonning maʼnaviy va ijtimoiy rivojlanishida chuqur iz qoldirdi. Ularning jasorati, fidoyiligi va maʼrifat yoʻlidagi sadoqati bugungi kunda ham millatni ilhomlantirib, kelajak sari yoʻl koʻrsatmoqda. Ularning gʻoyalari Oʻzbekistonning zamonaviy taraqqiyotida yashaydi, yosh avlodni bilim va maʼrifat orqali yangi marralarga yetaklaydi. Behbudiy va uning izdoshlari tashkil etgan maʼrifat maktablari, nashr etgan gazetalar va yozgan adabiy asarlari oʻzbek xalqining milliy oʻzligini saqlab qolish va rivojlantirishda muhim vosita

bo‘ldi. Bugungi O‘zbekiston yoshlari ushbu merosni davom ettirib, global dunyoda o‘z xalqining sharafiga yuksaltirishga intilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOT:

1. Khalid, A. (1999). *The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia*. University of California Press.
2. O‘zbekiston Respublikasi Hukumati. (2025). “*Raqamli O‘zbekiston 2030*” strategiyasi. www.gov.uz
3. UNESCO. (2025). *Barqaror rivojlanish maqsadlari*. www.unesco.org
4. Karimov, I. (2010). *O‘zbekistonning yangi boshlanishi*. O‘zbekiston nashriyoti.

**HYPOLIPEDMIC EFFECT OF THE COMBINATION
OF NATURAL ASIMAGES AGAINST DIABETES**

Sultonbekova Muslima.
Tashkent medical academy

Annotation: *Efficacy of hypolipidemic and hypocholesterolemic effect of galega officinalis i plant extract. This article discusses the structure of the galega plant.*

Keywords: *herbal medicines, hypocholesterolemic, hyperlipidemia, treatment, phytodiabetol, diabetes.*

The relevance of the topic. Nowadays several studies are underway on the efficacy of hypoglycemic and hypolipidemic effect of Galega officinalis I plant extract. However, the hypolipidemic and hypocholesterolemic effects of the plant are poorly understood. Taking that into account, for the first time the hypolipidemic and hypocholesterolemic properties of this plant in different models of diabetes were studied in comparison with α -lipoic acid.

Medical and social significance of diabetes severe complications of the disease are explained by increasing of numbers of disabilities and death. Therefore, it is important to study the pharmacological properties of local herbal medicines for the treatment of hyperlipidemia and hypercholesterolemia. Medicinal goat extract reduces glucose concentration glycated hemoglobin total cholesterol increases the amount of oxides in high density lipoproteins. In practice, the comparison of Galega officinalis I plant extract with α -lipoic acid has been studied. The disclosure of the mechanisms of hypoglycemic action is of particular importance in the implementation of pre – hospital research and application in medicine.

The purpose of the research. To study the hypolipidemic effect on animals and to to apply it in medical practice.